

Межов О. Г.,

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови*

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Костусяк Н. М.,

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови*

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Здіховська Т. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПРИХОВАНІ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В СИСТЕМІ ПРОСТИХ УСКЛАДНЕНИХ РЕЧЕНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз прихованих семантико-синтаксичних відношень у системі простих ускладнених речень сучасної української мови; схарактеризовано приховані семантико-синтаксичні відношення часу, умови, причини, допустовості, мети; окреслено дериваційні зв'язки між простими ускладненими реченнями з дієприслівниковими, прислівниковими, прийменниково-відмінковими, дієприкметниковими синтаксемами обставинного й атрибутивного типу та синонімічними до них складнопідрядними конструкціями; запропоновано критерії виявлення прихованих змістових відношень на рівні простого ускладненого речення.

Приховані семантико-синтаксичні відношення простежуємо найчастіше у простих семантично й формально ускладнених реченнях із напівпредикативними дієприслівниковими обставинами, які є синтаксичними дериватами підрядних частин складних речень, тобто утворюються внаслідок їх згортання. Прихована семантика може бути закладена і в прийменниково-відмінкових формах, прислівниках, дієприкметниках. Її допомагає виявити ширший, ніж саме речення контекст і відповідні синтаксичні трансформації.

З першого прочитання чи прослуховування вислову приховані семантико-синтаксичні відношення не завжди відкриваються реципієнтами: лише контекстне оточення й дериваційні зв'язки простого ускладненого речення зі складнопідрядним дозволяє виявити їх. Домінують серед них часові відношення, позаяк семантична вісь темпоральності пронизує всю систему мови й мовлення. Друге місце після темпоральних відношень у граматичній системі мови відведено причиновим, адже саме дихотомія *причина* ↔ *наслідок* закладена в основі взаємодії предметів, явищ, подій навколишнього світу. Широкий спектр різноманітних відтінків цільової семантики приховано передають дієприслівникові обставини. Рідше натрапляємо на прості ускладнені конструкції із прихованими допустовими відношеннями.

Приховані семантико-синтаксичні відношення і згортання компонентів на рівні простого ускладненого речення сприяють акцентуванню уваги співрозмовника на найважливішому, увиразненню найтонших нюансів думки, економії висловлень та їх стилістичній довершеності.

Ключові слова: приховані семантико-синтаксичні відношення; прості ускладнені речення; складнопідрядні речення; відношення часу, умови, причини, допустовості, мети; дієприслівникові обставини; синонімічні відношення; дериваційні зв'язки; сучасна українська мова.

Постановка проблеми. Змістову структуру простого ускладненого речення формують мінімальні синтаксичні одиниці – синтаксеми, виділювані на основі різних семантико-синтаксичних відношень: субстанційних, обставинних, атрибутивних, єднально-перелічувальних, зіставно-протиставних, розділових тощо. У багатьох випадках вони мають спеціалізовані лексико-граматичні засоби вираження, за якими їх ідентифікує мовець та адресат мовлення. Іноді за відсутності сполучних засобів, нетипового функціонування чи вираження компонентів речення, змістові відношення між ними завуальовані, мають прихований характер, що утруднює їх встановлення реципієнтом, а отже, перешкоджає йому адекватно сприймати й розуміти повідомлювану інформацію. У зв'язку з цим виникає потреба ґрунтовного опису простих ускладнених конструкцій із прихованими семантико-синтаксичними відношеннями та вироблення критеріїв їх визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Терміносполуку «приховані семантичні відношення» вперше в граматичний обіг увів І. Вихованець, який пов'язував їх опис із семантичною віссю темпоральності [1, с. 63–66], семантикою функціональних синтаксичних одиниць української мови [2]. К. Городенська використала це поняття в дослідженні явища синтаксичної деривації [3], О. Межов – мінімальних семантико-синтаксичних одиниць [4]. В українській граматиці

останнього десятиріччя опубліковано низку наукових студій, присвячених вивченню семантико-синтаксичних відношень і засобів їх вираження в різних типах простих і складних речень (Т. Масицька [5], Р. Христіанінова [6], Н. Рула [7]). Проте й досі нема окремої праці, яка б системно висвітлювала функційні особливості простих ускладнених речень із прихованими семантико-синтаксичними відношеннями та пропонувала способи їх встановлення.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз прихованих семантико-синтаксичних відношень у системі простих ускладнених речень сучасної української мови. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких основних завдань: 1) схарактеризувати приховані семантико-синтаксичні відношення часу, умови, причини, допустовості, мети у простих семантично ускладнених реченнях; 2) окреслити дериваційні зв’язки між простими ускладненими реченнями з дієприслівниковими, прислівниковими, прийменниково-відмінковими, дієприкметниковими синтаксемами обставинного й атрибутивного типу та синонімічними до них складнопідрядними конструкціями; 3) запропонувати критерії виявлення прихованих змістових відношень на рівні простого ускладненого речення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до комунікативних намірів мовця семантико-синтаксична структура речення природної мови може зазнавати різних модифікацій, адже в конкретних актах спілкування адресант не завжди вербально представляє адресатові всю наявну багатоманітність логіко-семантичних відношень, аби зекономити висловлення й акцентувати увагу співрозмовника на найсуттєвішому, найголовнішому для нього. Під впливом комунікативних потреб нерідко згортаються певні компоненти й утворюються на базі двох (або більше) елементарних речень прості ускладнені речення (з формально-граматичного боку прості, але з семантичного складні). При цьому комунікативно завуальовані (приховані) семантико-синтаксичні відношення зосереджуються у вторинних предикатних синтаксемах переважно адвербіального чи атрибутивного типу, ідентифікація яких можлива за трансформації конструкцій. «Приховані відношення між елементарними реченнями, – як слушно зауважував І. Р. Вихованець, – сприяють конденсації висловлення, а також перерозподілові комунікативних акцентів у реченні і в тексті. Вони показують багатий арсенал мови для вираження найтонших нюансів думки та її стилістичної довершеності» [1, с. 98].

Приховані семантико-синтаксичні відношення простежуємо найчастіше у простих семантично й формально ускладнених реченнях із напівпредикативними дієприслівниковими обставинами, які є синтаксичними дериватами підрядних частин складних речень, тобто утворюються внаслідок їх згортання. Домінують серед них часові відношення як в експліцитному, так і в імпліцитному варіантах, позаяк семантична вісь темпоральності пронизує всю систему мови й мовлення. Варто зауважити, що найповніший їх вияв простежуємо на рівні складнопідрядних речень відповідного типу, де функціонують сполучні та інші засоби зв’язку предикативних частин, напр.: *А коли досягнули Високої могли, Кий звелів ставати на нічліг* (В. Малик), а прихований – на рівні складносурядних і безсполучникових конструкцій, пор.: *Скоро прийде весна, і у поле знов покличуть мене журавлі* (В. Сосюра) → *Коли прийде весна, у поле знов покличуть мене журавлі; Приїхали до лісу – зійшло сонце* (Г. Тютюнник) → *Коли приїхали до лісу, зійшло*

сонце. У семантико-синтаксичній структурі складносурядного речення (аналогічно й безсполучникового), де одночасність або різночасність виражають обидві сурядні частини, виникають двобічні, за термінологією Т. Масицької, темпорально-темпоральні відношення елементарних речень [5, с. 238]. У складнопідрядному реченні, де часова функція одного елементарного речення нейтралізована і натомість акцентована часова функція другого елементарного речення, виникають однобічні темпоральні відношення між головною та підрядною частинами.

За наявності простого ускладненого речення як синтаксичного деривата складнопідрядного однобічна темпоральна функція одного елементарного речення ще більше увиразнена зазвичай прийменниково-відмінковими формами або прислівниками часового значення, пор.: *За весною весна минає Під запашиє зітхання лип* (Є. Маланюк); *Тільки за обідом чи то вже вночі підходила* [мати] до якогось із них і ласкала його своїми тихими сірими очима (М. Хвильовий); *Ввечері далекий захід не палав...* (Олександр Олесь). Якщо ж обставинну функцію виконує дієприслівник, то його темпоральна семантика дещо завуальована й есплікується шляхом перетворення його в синонімічну підрядну частину, пор.: *Полохаючи темну зграю, живить для людського добра!* (М. Рильський) → *Коли полохаєте темну зграю, живить для людського добра!*; *Осінь гне ліщину, густих зірок вивішує разки, а завітавши в сад на даровищину, зливає мед в полив’яні миски* (А. Малишко) → *Осінь гне ліщину, густих зірок вивішує разки, а коли завітала в сад на даровищину, зливає мед в полив’яні миски; А тепер поміркуюте самі, панове, – закінчив Сагайдачний, опустивши булаву* (З. Тулуб) → *А тепер поміркуюте самі, панове, – закінчив Сагайдачний, коли опустив булаву*. Це зумовлено тим, що часові характеристики дієприслівників зосереджені не в їхній внутрішній морфологічній структурі, а перебувають поза їх межами, у зовнішньому дієслівному оточенні. Унаслідок взаємовідношень дієслів і дієприслівників виникло обставинне (прислівникове) релятивне значення часу, яке ґрунтується на семантиці відношень. Воно уможливує виміри одночасності й різночасності (часової попередності і часової наступності) [8, с. 208–209].

Друге місце після темпоральних відношень у граматичній системі мови відведено причинним, адже саме дихотомія *причина ↔ наслідок* закладена в основі взаємодії предметів, явищ, подій навколишнього світу. Найвиразніше семантика причини репрезентована у складнопідрядних реченнях із відповідними сполучниками бо, тому що, через те що, позаяк, адже і под., яка дещо «пригашується» у похідних від них синтаксичних синонімах-дериватах – причинно-наслідкових складносурядних і безсполучникових конструкціях, пор.: *Користуйся юнацькими днями, бо юнацькі роки пройдуть...* (В. Сосюра); *Проїшов дощ, і дерева заясніли під сонцем* (У. Самчук) → *Дерева заясніли під сонцем, бо пройшов дощ; Снаряд упав – осипалась стіна* (Л. Костенко) → *Снаряд упав, так що осипалась стіна* (Осипалась стіна, тому що снаряд упав); *Роботу ж мені шукати не треба: робота завжди сама знаходить мене* (Є. Гуцало) → *Роботу ж мені шукати не треба, адже робота завжди сама знаходить мене*.

У простих ускладнених структурах із дієприслівниковими обставинами причини ці відношення максимально приховані, а тому лише вдумливий реципієнт з особливим мовним чуттям зможе ідентифікувати їх шляхом синтаксичних трансформацій,

напр.: **Знаючи інспектора**, вона майже не мала сумніву, що він на цю погану справу пристане (М. Трублаїні) → Вона майже не мала сумніву, що інспектор на цю погану справу пристане, бо добре знала його; **Почувши** про розміри гонорару, Штефан охоче згодився, не дбаючи про те, що взагалі не знав, як фотокамера виглядає (О. Гончар) → Штефан охоче згодився, не дбаючи про те, що взагалі не знав, як фотокамера виглядає, **адже почув** про розміри гонорару; А кохаючись з Анною, точно знав, як вона виглядає всередині... (Т. Прохасько) → Точно знав, як виглядає Анна всередині, позаяк кохався з нею. На відміну від прислівників чи прийменниково-відмінкових форм, дієприслівники безпосередньо не виражають каузальної функції, набуваючи її у відповідних мовленнєвих умовах, тобто переважно поза системою мови. Отож, дієприслівникова обставина приховано вказує на причину події чи явища, про які йдеться в базовій частині речення. На приховані каузальні відношення можуть нашаровуватися часові: *Наздоганяючи своїй, Шрам іще раз зупинивсь, стрівиши божого чоловіка* (П. Куліш); *Остаточо вирішивши від'їжджати, Василь пішов попрощатися із старими* (М. Коцюбинський); *Віста з Малушею, натомившись, загорнулись у шкури й лягли спати* (С. Скляр-ренко); *Сахається розгублена душа, почувши раптом тихі кроки щастя* (Л. Костенко). Пор.: ...**бо** зустрів божого чоловіка і ...**коли** зустрів божого чоловіка; ...**адже** остаточно вирішив від'їжджати і ...**коли** остаточно вирішив від'їжджати; ... **тому що** натомилася і ...**коли** натомилася; ...**позаяк** почула раптом тихі кроки щастя і ...**коли** почула раптом тихі кроки щастя.

У конструкції **Втративши брата**, він став мовчазним і замкнутим (В. Шкляр) можна виявити три змістові відношення прихованого характеру внаслідок її трансформації у складнопідрядні речення причини: *Він став мовчазним і замкнутим, тому що втратив брата*; часу: *Він став мовчазним і замкнутим, коли втратив брата*, на яке нашаровано відтінок умови. Від головної до підрядної частини ставимо питання чому? коли? за якої умови?, що засвідчує семантичний синкретизм функцій відокремленої обставини у похідному простому ускладненому реченні.

Залежно від конситуації пріоритетність семантико-синтаксичних відношень може мінятися. Наприклад, у реченнях *Ой, Улю, вивчивши мову, ви станете... Що там українкою! Ви станете більш культурною, корисною громадянкою, от вам клянусь!* (М. Куліш); *Я розумію його так: кожен сам по собі, ніби квартира чи вілла з домофоном, куди не потрапиш, не знаючи повного набору цифр* (І. Роздобудько); *Проживши життя, можна мати мужність нарешті подивитися всім у вічі* (Ю. Яновський); *Забуваючи зайве, глибше пізнаєш необхідне* (М. Коцюбинський); *Над землею сонце червоне залива промінням блакить, поруч серце, чуже і холодне, умира, не може любить* (П. Филипівич) домінують завуальовані в дієприслівникових формах відношення умови, а відношення часу і причини є супровідними. Пор.: ...**якщо** (коли, бо) вивчить мову; ...**якщо** (коли, бо) не знатимеш повного набору цифр; ... **якщо** (коли, бо) проживеш життя; ...**якщо** (коли, бо) забуватимеш зайве; ...**якщо** (коли, бо) умиратиме.

Семантика причини може бути прихована і в прийменниково-відмінковій формі, яку допомагає виявити ширший, ніж саме речення контекст: *Це ж Оксаночка, ота кучерява Оксаночка, з якою гралася маленькими! Вона виросла, стала ще*

краща. ... При Оксаночці він не міг журитися, і взагалі при ній усе ставало зовсім іншим (О. Іваненко). Первинна функція прийменника *при* – позначення місця, проте попередній контекст експлікує приховані причинні відношення між предикативним центром та прийменниково-іменниковою обставиною *при Оксаночці*, яку у другій частині заступає займенниковий еквівалент *при ній*.

Широкий спектр різноманітних відтінків цільової семантики приховано передають дієприслівникові обставини. З першого прочитання чи прослуховування вислову вони не завжди відкриваються реципієнтами: лише контекстне оточення й дериваційні зв'язки простого ускладненого речення зі складнопідрядним мети дозволяє виявити їх, напр.: *Жартуючи, вона погрожує своєму милому, що поїде в Січ і витише його з запорозького ресестру, щоб він був завжди з нею* (В. Малик); *[Годвінсон] сів біля коминка, збираючись помішати в каміні, нагнувся за коцюбою* (Леся Українка); *В мить, коли довершиши діло, догодивши кесарю, – Вибирайся на волю сміло* (Б. Олійник). Пор.: ...**аби** пожартувати; ...**щоб** помішати в каміні; ... **зادля того щоб** догодити кесарю. Несерйозні наміри мовця, щоб викликати жартівливу реакцію реципієнта, крім дієприслівника *жартуючи*, виразніше передають синонімічні прийменниково-відмінкові форми або прислівники, пор.: *Задля сміху Сава обнищпорив поштові скриньки, свиснув «Літературну газету», відступив до стіни, коли поряд у шелесткій курточці пройшов бородач* (С. Пашковський); *Так жартома казав дядько Сашко* (М. Руденко); *Так, вжарт, козаки називали залп вознепальної зброї* (Ю. Сорока). Навмисні як негативні, так і позитивні дії осіб чітко вербалізують прислівники з відповідною семою, напр.: *Зумисне не подала жодного звуку, чекала, поки обізвуться по той бік дроту, проте він також мовчав* (В. Шкляр); *Тепер умисне не поспішав вилазити зі сховку, кортіло послухати це* (Ю. Мушкетик); *Нарошне це й забився в Київ* (А. Тесленко) або прийменниково-відмінкові форми з віддієслівним іменником в основі: *Для пустої забавки Божий чоловік її сюди не покликав би* (В. Шкляр). *За порадою, за захистом* або й просто в його товаристві, відчутися, спокійніше, міцніше (Ю. Мушкетик), або ж інфінітиви мети: *Йї же здавалось, що всі ці люди зібралися в світлиці подивитися на неї* (Ю. Мушкетик); *Кожний хапав, що під руку попало, і ладився на вихід обороняти* (А. Чайковський). Пор.: ...**щоб** порадитися, захистити себе; **щоб** подивитися; **щоб** обороняти. На всі наведені вище цільові відношення накладаються ще й відтінки причинних.

Рідше натрапляємо на прості ускладнені конструкції із прихованими допустовими відношеннями, які конденсують дієприслівникові обставини. Саме їх дериваційні зв'язки з підрядними допустовими частинами уможливають для реципієнта встановлення відповідних змістових відношень, пор.: *Не хотючи, образив я людину* (Леся Українка) → *Хоч і не хотів, образив я людину; Я ненавиджу тих, що, не сіявши, жнуть, що, садів не садивши, плоди об'їдають* (М. Нагнибіда) → *Я ненавиджу тих, що, хоч і не сіяли, жнуть, що, хоч і садів не садивши, плоди об'їдають*. Більш виразне допустове значення у прийменниково-відмінкових формах, напр.: *Наперекір усьому таки повернулася, щоб знову рятувати його, щоб знову дивитись на нього закохано...* (О. Гончар), які здатні викликати неочікувану або протилежну передбачуваній реакцію адресата мовлення, напр.: *Наперекір усім бомбам досі стоїть, мов якась анти-*

бомба, вістря угору, у небо, увись (О. Гончар). Порівняймо зі спеціалізованою формою допуску як синтаксичним синонімом попередньої: *Незважаючи на все, таки повернулась...; Незважаючи на всі бомби...*

Дієприкметникам зазвичай властива атрибутивна функція в реченні, проте за певних контекстних умов вона може бути завуальовано ускладнена додатковою семантикою причини, напр.: *Душа, зруйнована, своїх убивць переживе* (Л. Костенко). Для її виявлення адресат має трансформувати просте ускладнене речення в складнопідрядне причини, пор.: *Косуля, стривожена, зникла в гущавині лісу* (О. Гончар) → *Косуля зникла в гущавині лісу, тому що її хтось стривожив*. Логічний наголос на дієприкметникові в усному мовленні, а на письмі пунктуаційне відокремлення сприяють увиразненню прихованих каузативних відношень. Частіше додаткові значення причини виявляють препозитивні й постпозитивні щодо означуваного іменника (займенника) дієприкметникові звороти, які також інтонаційно й на письмі відокремлюються. У більшості таких простих ускладнених речень нескладно встановити приховані причинові відношення шляхом відповідних трансформацій у синонімічні складнопідрядні речення, пор.: *Не лякані ніким у цій напівдикій лісовій річечці, в'юни допливали мало не до його ніг* (П. Загребельний) → *В'юни допливали мало не до його ніг, бо ще ніхто їх не лякав у цій напівдикій лісовій річечці; Ніколи не байдужий, я оплакував згублену волю мого народу* (О. Довженко) → *Я оплакував згублену волю мого народу, тому що ніколи не був байдужий до нього; Підхоплена хвилями, шлюпка вилетіла в море* (М. Трублаїні) → *Шлюпка вилетіла в море, позаяк її підхопили хвилі; Море мовчало зовсім, приспане тихою ласкою ночі* (Дніпрова Чайка) → *Море мовчало зовсім, адже було приспане тихою ласкою ночі*. Метафоричні конструкції в поетичних творах потребують від реципієнта певного асоціативного мислення, уяви, аналогій, зіставлення, порівняння, щоб декодувати приховані автором причинові відношення, пор.: *Цвіте земля, задивлена в свободу* (Л. Костенко); *Омиті росами, квітки розтуляють повіки* (В. Сосюра); *Добріє світ, народжений в любові* (Т. Коломієць). Зрідка причина прихована в неузгоджених означеннях, пор.: *Великі міста, з їх квапливим шумом і метушливим чіпким життям, остогидли йому* (В. Винниченко) → *Великі міста остогидли йому, бо для них характерні квапливий шум і метушливе чіпке життя*, а також прикладках, пор.: *Невже я, солдат революції, схиблю в цей відповідальний момент?* (М. Хвильовий) → *Невже схиблю в цей відповідальний момент, адже я солдат революції?; Дмитро Чорноокій, злий і крикливий хлопчисько, б'ється й прозивається* (У. Самчук) → *Дмитро Чорноокій, б'ється й прозивається, бо він злий і крикливий хлопчисько*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Приховані семантико-синтаксичні відношення і згортання компонентів на рівні простого ускладненого речення сприяють акцентуванню уваги співрозмовника на найважливішому, увиразненню найтонших нюансів думки, економії висловлень та їх стилістичній довершеності. З іншого боку, вони можуть перешкоджати ефективному спілкуванню учасників комунікативного процесу за відсутності ґрунтовних лінгвістичних знань про структурно-семантичну специфіку, виражальні можливості простих ускладнених конструкцій, їх синтаксичну синонімію, дериваційні зв'язки зі складними реченнями. Достатні мовнокомунікативні компетентності й урахування наведених

у статті критеріїв, рекомендацій дозволять реципієнтові навіть без експлікованих лексико-граматичних маркерів встановити завуальовані відношення часу, умови, причини, допустовості, мети у простих семантично ускладнених реченнях й адекватно сприйняти зміст повідомлюваного. Перспективними вбачаємо дослідження прихованих змістових відношень у системі складних речень.

Література:

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наук. думка, 1983. 216 с.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: монографія. Київ : Наук. думка, 1992. 222 с.
3. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць: монографія. Київ : Наук. думка, 1991. 192 с.
4. Межов О.Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
5. Масицька Т.Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей: монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
6. Христіанінова Р.О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 368 с.
7. Рула Н.В. Семантико-синтаксична типологія складноурядних речень у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Східноєвропейський національний університет імені Лесі. Луцьк, 2019. 20 с.
8. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті: монографія. Київ : Наук. думка, 1988. 256 с.

Mezhov O., Kostusiak N., Zdikhovska T. Hidden semantic and syntactic relations in the system of simple complicated sentences of the modern Ukrainian language

Summary. The authors carried out a complex analysis of hidden semantic and syntactic relations in the system of simple complex sentences of the modern Ukrainian language, characterized the hidden semantic and syntactic relations of time, conditions, reasons, admissibility and purpose; outlined the derivational relationships between simple complex sentences with adverbial, prepositional and case, participle syntaxes of circumstantial and attributive type and complex constructions synonymous with them; proposed criteria for detecting hidden content relations at the level of a simple complicated sentence.

We trace hidden semantic and syntactic relations most often in simple semantically and formally complicated sentences with semi-predicative adverbial circumstances, which are syntactic derivatives of subordinate parts of complex sentences, that is, they are formed as a result of their contraction. Hidden semantics can also be embedded in prepositional and case forms and adverbs. Hidden semantics is helped to reveal the context wider than the sentence itself and the corresponding syntactic transformations.

From the first reading or listening to a sentence, hidden semantic and syntactic relations are not always revealed to the recipient: only the contextual environment and derivational connections of a simple complicated sentence with a complex one allow them to be revealed. Temporal relations dominate among them, since the semantic axis of temporality permeates the entire system of language and speech. The second place after temporal relations in the grammatical system of the language is given to causal relations, because it is the dichotomy cause ↔ consequence that is the basis of the interaction of objects, phenomena, and events in the surrounding world. Adverbial

circumstances covertly convey a wide range of different shades of target semantics. We rarely come across simple complicated constructions with hidden admissible relations.

Hidden semantic and syntactic relations and collapsing of components at the level of a simple complicated sentence contribute to the emphasis of the interlocutor's attention on the most important, expression of the subtlest nuances

of thought, economy of expressions and their stylistic perfection.

Key words: hidden semantic and syntactic relations; simple complicated sentences; complex sentences; relation of time, conditions, reasons, admissibility, purpose; adverbial circumstances; synonymous relations; derivational relations; modern Ukrainian language.